

УДК 339.13:615.212.7 (477)

М. М. КОБЕЦЬ

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

АНАЛІЗ ОБСЯГІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСОБІВ, ЯКІ МІСТЯТЬ КОНТРОЛЬОВАНІ РЕЧОВИНИ, НА УКРАЇНСЬКОМУ ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ РИНКУ

Проведено аналіз ринку засобів, які містять контрольовані речовини. Визначено, що лідируюча позиція належить закордонним виробникам. На основі обсягів реалізації визначена структура ринку засобів, які містять контрольовані речовини, за країнами, виробниками, торговими назвами та встановлена частка ринку наркотичних засобів за натуральними та вартісними показниками. Для вивчення рівня монополізації ринку засобів, які містять контрольовані речовини, розраховано індекс Харфінделя-Хіршмана.

Ключові слова: маркетингові дослідження, засоби, які містять контрольовані речовини, споживання, обсяги реалізації, монополізація ринку.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На теперішній час в Україні існує і проблема лікування та соціальної реабілітації наркозалежних, і проблема забезпечення засобами, які містять контрольовані речовини, пацієнтів, яким вони необхідні за медичними показниками, і проблема запобігання відтоку цих препаратів із сфери законного обігу в незаконний.

Більшість засобів, що підлягають контролю в відповідності з міжнародними договорами, незамінні в медичній практиці. Опіоїдні анальгетики, такі як кодеїн і морфін, а також напівсинтетичні й синтетичні опіоїди є основними лікарськими засобами (ЛЗ) для знеболювання. Завдяки своїм знеболюючим властивостям, опіоїди використовуються головним чином для позбавлення сильного (фентаніл, гідроморфон, метадон, морфін, петидин), помірного (бупренорфін і оксикодон) і слабкого (кодеїн, дигідрокодеїн, декстропропоксифен) болю. Вони також використовуються в якості протикашльових засобів (кодеїн, дигідрокодеїн) і для лікування опіоїдної наркоманії (бупренорфін і метадон) [6, 10].

Лікарські препарати (ЛП), в тому числі які містять контрольовані на міжнародному рівні речовини, мають важливе значення для лікування хворих і полегшенню їх болі й страждань. Міжнародні договори по контролю за засобами, які містять контрольовані речовини, залишаються надзвичайно ефективним засобом

запобігання витоку ЛЗ у сферу незаконної торгівлі й захисту суспільства від наслідків наркоманії. Заходи, прийняті урядами економічно розвинених країн з метою попередження незаконного обороту засобів, які містять контрольовані речовини, та зловживання ними, не повинні перешкоджати застосуванню таких засобів у медичній та фармацевтичній практиці [5]. Це визначило актуальність досліджень з аналізу споживання, динаміки ємності ринку засобів, які містять контрольовані речовини, та вивчення рівня його монополізації.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Різним напрямом організаційно-економічних, нормативно-правових, соціально-економічних, епідеміологічних, фармакоекономічних досліджень, що стосуються аналізу ринку засобів, які містять контрольовані речовини, приділялась увага багатьох вітчизняних вчених [1, 4, 6, 7, 9].

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Дослідження стану споживання, динаміки ємності ринку засобів, які містять контрольовані речовини, та рівня монополізації ринку цих засобів раніше не проводилось.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою роботи є вивчення структури ринку засобів, які містять контрольовані речовини, за АТС-класифікацією, аналізу споживання, дина-

© Кобець М. М., 2014

міки ємності та визначення рівня монополізації ринку цих засобів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У роботі використані кабінетні дослідження, статистико-математичний та графічний аналіз.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Перше місце серед АТС-груп за кількістю зареєстрованих засобів, які містять контрольовані речовини, на 2014 р. займає група N02A X02 Трамадол — 21,25 %; друге місце – N01A X10 Пропофол — 16,25 %. До засобів, які містять контрольовані речовини, належать також групи: R05F A02 Похідні опію та експекторанти, N03A A05 Бензобарбітал, N01A X03 Кетамін, N02A F02 Налбуфін, N03A E01 Клоназепам, N07B C02 Метадон, R01B A52 Псевдоефедрин, комбінації, N02A A01 Морфін та N03A A02 Фенобарбітал. В межах цих груп, згідно даних державної реєстрації ЛЗ [2], станом на 1.03.2014 р. в Україні налічується 80 засобів, що містять контрольовані речовини. Результати досліджень наведено на рис. 1.

Встановлено, що лідируюча позиція на ринку засобів, які містять контрольовані речовини, належить закордонному виробнику — 54,4 %. Найбільшу кількість найменувань засобів, які містять контрольовані речовини, зареєстровано виробниками Індії (15,3 % від усього асортименту НЗ): Вівімед Лабс Лтд (5,1 %); Дженом Біотек Пвт. Лтд (3,4%) БЕЛКО ФАРМА (1,7 %); Русан Фарма Лтд (1,7 %); Юнік Фармасьютикал Лабораторіз (1,7 %); Русан Фарма Лтд (1,7 %).

Друге місце серед зарубіжних фірм-виробників засобів, які містять контрольовані речовини, посідає Німеччина (5 виробників — 10,2 % асортименту НЗ). На ринку України засоби, які містять контрольовані речовини, представлені також фірмами Янссен Фармацевтика Н.В. / АЛЗА Іреланд Лтд, Бельгія/Ірландія (3,4 %); Етіфарм, Франція (1,7 %) та ін.

Внаслідок аналізу ринку засобів, які містять контрольовані речовини, виявлено, що вітчизняними фірмами-виробниками зареєстровано 45,6 % ТН засобів цієї групи: ТОВ «Здоров'я народу» (16,7 %); СП ВАТ «ІнтерХім» (10,2 %); ТОВ «Фарма Старт» (5,1 %); ПАТ «Фармстандарт-Біолік» (5,1 %); ВАТ «Фармак» (3,4 %); ТОВ «АСТРАФАРМ», ТОВ ФК «Здоров'я» та Український консорціум «Екосорб» (по 1,7 %).

Для визначення ТОП-10 засобів-лідерів, які містять контрольовані речовини, за обсягами продажу в натуральному та грошовому виразі у період з 2011 р. по 2013 р. (1 квартал) використані результати моніторингу роздрібного ринку ліків системи Моріон. Дані наведені у табл. 1.

Встановлено, що перше місце за обсягами продажу у натуральному виразі посідає вітчизняний препарат Кодтерпін ІС®, табл. блістер, №10, ІнтерХім СП ВАТ (Україна, Одеса), з обсягом продажу за 2012 р. 14 233 023 уп., що перевищує зазначений показник на 129 % порівняно з показниками обсягів реалізації у 2011 р. Цей препарат посідає перше місце і за обсягами продажу у грошовому виразі, обсяги продажу якого у 2012 р. склали 270 270 тис. грн., що більше на 135 % порівняно з 2011 р.

Рис. 1. Структура асортименту засобів, які містять контрольовані речовини, за групами АТС-класифікації

**ТОП-10 ЗАСОБІВ-ЛІДЕРІВ, ЯКІ МІСТЯТЬ КОНТРОЛЬОВАНІ РЕЧОВИНИ,
ЗА ОБСЯГАМИ ПРОДАЖУ В УКРАЇНІ У ПЕРІОД З 2011 Р. ПО 2013 Р.**

№ з/п	Торгове найменування засобів, які містять контрольовані речовини	Обсяги продажу		
		2011 р.	2012 р.	2013 р. 1 квартал
У натуральному виразі, уп.				
1	Кодтерпін ІС®, ІнтерХім СП ОАО (Україна, Одеса), табл. блістер, №10	11 068 598	14 233 023	2 837 051
2	Кодетерп, Здоров'я Група компаній (Україна, Харків), табл., №10	1 687 197	1 689 791	335 645
3	Кодарин, Rowtech ltd (Великобританія), табл., № 10	1 109 336	1 260 898	294 240
4	Кодесан® ІС, ІнтерХім СП ОАО (Україна, Одеса), табл. блістер, № 10	722 065	600 404	81 864
5	Морфіну гідрохлорид, Здоров'я Група компаній (Україна, Харків), р-н д/ін. 1 % амп. 1 мл, № 5	362 806	414 489	57 235
6	Діпрофол®, Фармак ВАТ (Україна, Київ), емуль. д/ін. 1 % амп. 20 мл, №5	176 514	158 852	6 363
7	Трайфед®, Мегаком ТОВ (Україна, Харків), сироп фл. 100 мл, №1	114 656	48	-
8	Налбуфін ін'єкції 10 мг, Rusan Pharma (Індія), р-н д/ін. 10 мг/мл амп. 1 мл, № 10	55 152	207 208	68 984
9	Трамадол, Фармак ВАТ (Україна, Київ), капс. 50 мг блістер, №10	52 988	39 169	6 233
10	Трамадол-М, Здоров'я Група компаній (Україна, Харків), р-н д/ін. 50 мг/мл амп. 2 мл, № 10	46 364	40 684	7850
Всього:		15 395 676	18 644 566	3 695 465
У грошовому виразі, тис. грн.				
1	Кодтерпін ІС®, ІнтерХім СП ОАО (Україна, Одеса), табл. блістер, №10	200 503	270 270	54 323
2	Діпрофол®, Фармак ВАТ (Україна, Київ), емуль. д/ін. 1 % амп. 20 мл, № 5	32 072	28 875	1 071
3	Кодетерп, Здоров'я Група компаній (Україна, Харків), табл., № 10	27 898	29 120	5 789
4	Кодарин, Rowtech ltd (Великобританія), табл., № 10	18 434	21 761	4 914
5	Кодесан® ІС, ІнтерХім СП ОАО (Україна, Одеса), табл. блістер, № 10	14 271	12 642	1 670
6	Диприван, AstraZeneca (Великобританія), емуль. д/інф. 10 мг/мл амп. 20 мл, № 5	12 083	7 535	735
7	Морфіну гідрохлорид, Здоров'я Група компаній (Україна, Харків), р-н д/ін. 1 % амп. 1 мл, № 5	10 672	16 668	2 662
8	Налбуфін ін'єкції 10 мг, Rusan Pharma (Індія), р-н д/ін. 10 мг/мл амп. 1 мл, № 10	10 232	42 727	14 768
9	Трайфед®, Мегаком ТОВ (Україна, Харків), сироп фл. 100 мл, № 1	4 345	2	-
10	Налбуфін ін'єкції 20 мг, Rusan Pharma (Індія), р-н д/ін. 20 мг/мл амп. 1 мл, №5	4 291	19 520	4 907
Всього:		334 801	449 120	90 839

До ТОП-10 у натуральному виразі потрапило лише декілька зарубіжних препаратів: Кодарин, табл., № 10, Rowtech ltd (Великобританія), обсяги продажу якого в 2012 р. склали 1 260 898 уп. та препарат Налбуфін ін'єкції 10 мг, р-н д/ін. 10 мг/мл амп. 1 мл, № 10, Rusan Pharma (Індія), обсяги продажу якого в 2012 р. склали 207 208 уп.

Загалом емність ринку ТОП-10 засобів-лідерів, які містять контрольовані речовини, збільшилась у натуральному виразі за 2012 р. порівняно з 2011 р. на 121 %, у грошовому виразі — на 134 %.

Для суб'єктів господарювання властиво бажання розширення частки ринку, забезпечення для себе вигідніших умов функціонування. Іншими словами для фірм, що працюють в умовах конкуренції, на будь-якому етапі розвитку характерне прагнення до монополізації.

Серед показників, які характеризують рівень монополізації ринку, найбільше поширення отримав індекс Харфіндела-Хіршмана (ІХХ) [3, 8]:

$$IXX = \sum_{i=1}^n r_i^2,$$

де r – ринкова частка i -ї фірми в товарному сегменті ринку, %;

n – загальна кількість фірм на ринку.

Індекс може набувати значень від 0 (повна децентралізація виробництва) до 10 000 (абсолютна монополія). При значенні індексу 1000 і менше ринок є немонополізованим (нормальним для конкуренції), а 1800 і більше – монополізованим (неконкурентним).

Ринок для підтримання нормальної ринкової конкуренції вважається безпечним, якщо ситу-

ація на певному товарному ринку така: на ринку діють 10 і більше фірм; одна фірма не займає більше 31 % ринку; дві фірми не займають більше 44 % ринку; три фірми не займають більше 54 % ринку; чотири фірми не займають більше 63 % ринку.

На наступному етапі дослідження було проаналізовано частки ринку засобів-лідерів, які містять контрольовані речовини, за АТС-класифікацією (по одному з кожної групи) за натуральними та вартісними показниками продажів у період з 2011 р. по 2013 р. (1 квартал). Дані наведені у табл. 2.

Як свідчать дані табл. 2, зростання частки ринку засобів, які містять контрольовані речовини, у натуральному виразі у 2012 р. порівняно з 2011 р. відмічається у наступних: Кодтерпін ІС® (+4%), Трайфед® (+5%), Трамадол-М (+5%).

Результати розрахунку ІХХ наведено в табл. 3.

На рис. 2 представлено графічне зображення ІХХ, за 2013 р., 1 квартал.

Таким чином, ІХХ свідчить, що ринок всіх проаналізованих засобів, які містять контрольовані речовини, є монополізованим (неконкурентним). Найбільше значення ІХХ за весь період дослідження має група N02A A01 Морфін, ринок якої є майже абсолютно монополізованим. З 2011 р. по 2012 р. ступінь монополізації збільшилась вдвічі для групи N3 N07B C02 Метадон.

Виходячи з отриманих даних, подальші дослідження мають бути спрямовані на прогнозування рівня забезпечення засобами, які містять контрольовані речовини, населення України.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

1. Показано, що перше місце серед АТС-груп за кількістю зареєстрованих засобів, які містять

Таблиця 2

ЧАСТКА РИНКУ ЗАСОБІВ-ЛІДЕРІВ, ЯКІ МІСТЯТЬ КОНТРОЛЬОВАНІ РЕЧОВИНИ, ЗА АТС-КЛАСИФІКАЦІЄЮ ЗА НАТУРАЛЬНИМИ ТА ВАРТІСНИМИ ПОКАЗНИКАМИ ПРОДАЖІВ У ПЕРІОД З 2011 ПО 2013 Р.

№ з/п	Торгове найменування засобів, які містять контрольовані речовини	Частка ринку, %					
		Натуральний показник, %			Вартісний показник, %		
		2011	2012	2013	2011	2012	2013
R05F A02 Похідні опію та експекторанти							
1	Кодтерпін ІС®, ІнтерХім СПі ОАО (Україна, Одеса), табл. блістер, №10	74	78	77	74	79	78
N02A A01 Морфін							
2	Морфіну гідрохлорид, Здоров'я Група компаній (Україна, Харків), р-н д / ін. 1% амп. 1 мл, №5	9,9	9,7	1	99	99	—
R01B A52 Псевдоефедрин, комбінації							
3	Трайфед®, Мегаком ТОВ (Україна, Харків), сироп фл. 100 мл, №1	79	84	—	79	—	—
N02A F02 Налбуфін							
4	Налбуфін ін'єкції 10 мг, Rusan Pharma (Індія), р-н д / ін. 10 мг / мл амп. 1 мл, №10	69	67	69	70	68	70
N02A X02 Трамадол							
5	Трамадол, Фармак ВАТ (Україна, Київ), капс. 50 мг блістер, №10	26	22	18	17	16	13

Таблиця 3

СТУПІНЬ МОНОПОЛІЗАЦІЇ РИНКУ ЗАСОБІВ, ЯКІ МІСТЯТЬ КОНТРОЛЬОВАНІ РЕЧОВИНИ

Група N3 за АТС-класифікацією	Індекс ІХХ			Ступінь монополізації, %		
	2011	2012	2013 1 кв.	2011	2012	2013 1 кв.
N02A A01 Морфін	9801	9415	—	98	94,1	—
R01B A52 Псевдоефедрин, комбінації	6612	7312	—	66,1	73,1	—
R05F A02 Похідні опію та експекторанти	5 678	6 184	6 087	56,7	61,8	60,8
N02A F02 Налбуфін	5662	5515	5374	56,6	55,1	53,7
N07B C02 Метадон	3805	7809	7127	38	78	71,3
N02A X02 Трамадол	1789	1694	1685	17,9	16,9	16,8

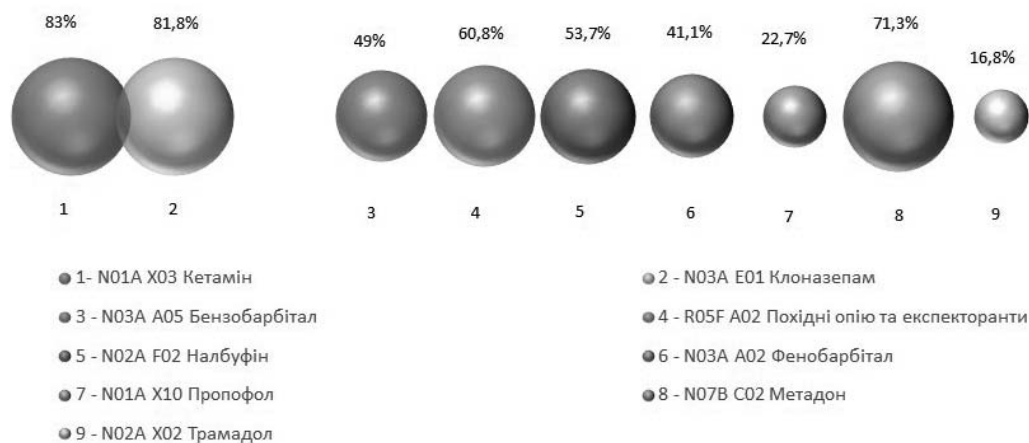

Рис. 2. Ступінь монополізації ринку засобів, які містять контрольовані речовини, за АТС-класифікацією, (%)

контрольовані речовини, на 2014 р. займає група N02A X02 Трамадол — 21,25 %; друге місце — N01A X10 Пропофол – 16,25 %. В межах цих груп, згідно даних державної реєстрації ЛЗ, станом на 1.03.2014 р. в Україні налічується 80 засобів, що містять контрольовані речовини.

2. Виявлено, що вітчизняними фірмами-виробниками зареєстровано 45,6 % торгових назв засобів, що містять контрольовані речовини. Лідером серед вітчизняних виробників за обсягами продажу є СП ВАТ «ІнтерХім» (Україна, Одеса).

3. Встановлено, що за обсягами продажу в натуральному виразі у період з 2011 р. по 2013 р. (1 квартал) перше місце посідає вітчизняний препарат Кодтерпін ІС®, ІнтерХім СП ВАТ (Україна, Одеса), табл. блістер, №10, з обсягом продажу за 2012 р. 14 233 023 уп., що перевищує зазначений показник на 129 % порівняно з показниками обсягів реалізації у 2011 р.

4. Для вивчення рівня монополізації ринку засобів, що містять контрольовані речовини, було розраховано індекс Харфінделя-Хіршмана. Встановлено, що ринок препаратів цієї групи є монополізованим.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1. Аналіз асортименту наркотичних, психотропних препаратів та прекурсорів / З. М. Мнушко, М. М. Кобець, Ю. М. Кобець, Г. А. Херхеулідзе // Український медичний альманах, том 15, № 5 (додаток), 2012. – С. 190-192.
2. База даних лікарських засобів, що зареєстровані в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mozdoc.kiev.ua>.

3. Гаркавенко С. С. Маркетинг : підручн. для вузів / С. С. Гаркавенко. – К. : Лібра, 2004. – С. 35-48.
4. Городецька І. Я. Дослідження організації контролю за обігом наркотичних і психотропних лікарських засобів в СРСР та в Україні в другій половині ХХ століття / І. Я. Городецька, Є. А. Доскоч // Фармацевтичний часопис. – № 4. – 2013. – С. 72-77.
5. Доклад Международного комитета по контролю над наркотиками «8000Наличие психоактивных средств, находящихся под международным контролем: обеспечение надлежащего доступа для медицинских и научных целей» [Электронный ресурс]. – 2010. – 77 с. – Режим доступа: www.un.org/ru/development/surveys/docs/incb2010.pdf.
6. Ефанова М. Наркомания в Украине стала эпидемией / М. Ефанова // «Вечерний Харьков». – 2007. – №3. – С. 16 – 19.
7. Котвицька А. А. Теоретичне обґрунтування та практичне використання стандартів рецептурного відпуску згідно з вимогами GPP / А. А. Котвицька, А. С. Немченко, О. В. Неділько // Вісник фармації. – 2013. – № 2 (42). – С. 47-51.
8. Мнушко З. Н. Теория и практика маркетинговых исследований в фармации / З. Н. Мнушко, И. В. Пестун. – Х. : Изд-во НФаУ, 2008. – С. 15 – 22.
9. Шаповалов В. В. Судова фармація як складова частина системи державного контролю за виявленням та усуненням причин та умов, які сприяють порушенням, пов'язаним із незаконним обігом прекурсорів / В. В. Шаповалов,

В. О. Шаповалова, Н. Г. Малініна / Фармацевтичний журнал. – № 5. – 2009. – С. 61-66.
10. Golichenko M. Ukrainian Drugs legislation and the European Convention for the protection

of human rights and fundamental freedoms. / M. Golichenko // Canadian HIV/AIDS Legal Network. – 2011. – С. 8 – 13.

УДК 339.13:615.212.7 (477)

М. Н. Кобець

АНАЛИЗ ОБЪЕМОВ РЕАЛИЗАЦИИ СРЕДСТВ, СОДЕРЖАЩИХ КОНТРОЛИРУЕМЫЕ ВЕЩЕСТВА, НА УКРАИНСКОМ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОМ РЫНКЕ

Проведен анализ рынка средств, содержащих контролируемые вещества. Определено, что лидирующая позиция принадлежит импортным производителям. На основе объемов реализации определена структура рынка средств, содержащих контролируемые вещества, по странам, производителям, торговым названиям и установлена доля рынка этих средств по натуральным и стоимостным показателям. Для изучения уровня монополизации рынка средств, содержащих контролируемые вещества, рассчитан индекс Харфинделя-Хиршмана.

Ключевые слова: маркетинговые исследования, средства, содержащие контролируемые вещества, потребление, объемы продаж, монополизация рынка.

UDC 339.13:615.212.7 (477)

M. N. Kobets

ANALYSIS OF DRUGS CONTAINING CONTROLLED SUBSTANCES SALES IN UKRAINIAN PHARMACEUTICAL MARKET

Both a problem of drug addicts treatment and rehabilitation and a problem of patients supply with drugs containing controlled substances, which are necessary for medical purposes, as well as a problem of these drugs runoff prevention from the scope of legal exchange to illegal one exist nowadays in Ukraine.

This outlined a relevance of research on the analysis of the dynamics of drugs containing controlled substances market volume and its level of monopolization examination.

As of March 3, 2014, 80 drugs containing controlled substances trade names are registered in Ukraine. It was found, that foreign producers (54.4 %) possess drugs containing controlled substances market leadership. The largest number of drugs containing controlled substances items are imported to Ukraine from India – 15.3 % of the total range of drugs containing controlled substances.

Leading preparations were assessed in terms of sales in physical and monetary terms between 2011 to 2013 (Q1). The first place in terms of sales in terms of quantity takes a domestic product Kodterpin IC®, tablets, No. 10 in blister, open corporation "InterHim" (Ukraine, Odessa), with sales for 2012 14,233,023 packs exceeding the mentioned rate per 128 % compared to sales in 2011.

Herfindahl-Hirschman Index was calculated for studying the level of monopolization. It was found that the drug market for this group possesses a monopoly.

Key words: marketing research, drugs containing controlled substances, consumption, sales, monopolization of the market.

Адреса для листування:

61168 м. Харків, вул. Блюхера, 4.

Кафедра фармацевтичного маркетингу

та менеджменту НФаУ.

Тел. (0572)-67-91-72

E-mail: maya4ok@bk.ru

Надійшла до редакції:

17.07.2014